

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У НІМЕЧЧИНІ НА ТЛІ ЕВОЛЮЦІЇ ПОГЛЯДІВ ЩОДО МІГРАНТІВ: ВІД РАНЬОГО МОДЕРНУ ДО СУЧАСНОСТІ

А. В. Омельченко

Запорізький національний університет

aoto0077@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0836-0655>

Я. Ю. Фатюха

Запорізький національний університет

fatyuha.yaroslava2002@gmail.com

Ключові слова: тимчасовий захист, міграційна політика, інтеграція біженців, правове регулювання ЄС, соціальні гарантії.

Стаття присвячена аналізу проблеми українських біженців у Німеччині в контексті історичної еволюції ставлення до мігрантів від раннього модерну до сучасності. Розкрито основні етапи формування міграційної політики німецьких земель – від конфесійної мобільності XVI–XVII ст. до сучасних гуманітарних практик. Особливу увагу приділено механізму тимчасового захисту громадян України після 2022 р., його правовим засадам, соціальним наслідкам і впливу на ринок праці.

THE PROBLEM OF UKRAINIAN REFUGEES IN GERMANY AGAINST THE BACKGROUND OF THE EVOLUTION OF ATTITUDES TOWARD MIGRANTS: FROM THE EARLY MODERN PERIOD TO THE PRESENT

A. V. Omelchenko

Zaporizhzhia National University

Ya. Yu. Fatyuha

Zaporizhzhia National University

Keywords: Temporary Protection, Migration Policy, Refugee Integration, EU Legal Framework, Social Benefits.

The article explores the problem of Ukrainian refugees in Germany through the prism of historical evolution in European migration policy and social attitudes toward displaced populations. It situates the contemporary refugee crisis within the *longue durée* of mobility, tracing how confessional migrations of the sixteenth and seventeenth centuries, the displacement after the world wars, and the late-twentieth-century guest-worker programs shaped the German institutional approach to migration. The author argues that Germany's current response to Ukrainian refugees represents both a continuation and transformation of its humanitarian tradition: while the Temporary Protection Directive of 2022 offered unprecedented legal guarantees, the integration process exposed structural inequalities in access to employment, housing, and education.

The study emphasizes the interplay between legal norms, political rhetoric, and public opinion in defining «deserving» versus «undeserving» migrants. It also highlights how the image of Ukrainian refugees has been influenced by cultural proximity and media framing, contrasting their reception with earlier migrant groups from the Middle East or Africa. By combining historical and sociological perspectives, the article demonstrates that the German experience reveals a dual logic of solidarity and selectivity – an oscillation between universalist humanitarian principles and pragmatic socio-economic constraints.

Ultimately, the author concludes that the case of Ukrainian refugees functions as a critical test for the European Union's evolving migration regime: it exposes the persistence of hierarchical inclusion patterns while simultaneously offering a laboratory for redefining the moral and political foundations of European asylum policy in the twenty-first century.

Проблема масових міграцій не є новою для сучасного суспільства. В тій чи іншій формі вона наявна в усіх регіонах світу і викликана зазвичай економічними або політичними проблемами. Проте в переліку причин масових міграцій військовий конфлікт, безумовно, займає окреме місце через великі маси людей, які у короткий термін переміщуються через кордони, намагаючись врятуватися від жахів війни. На жаль, на сучасному етапі українцям доводиться переживати наслідки жорстокої військової агресії. На додачу до військовослужбовців, які щоденно ризикують життям, боронячи свою Батьківщину на полі бою, та цивільного населення, яке щоденно піддається бомбардуванням та обстрілам, велика кількість наших громадян змушена була виїхати за кордон, шукаючи притулку в інших країнах. І безумовно, країни Європейського Союзу в силу географічного сусідства найчастіше стикаються з необхідністю прийому українських громадян.

Європі не вперше за останній час переживає міграційну кризу, пов'язану з нестабільністю на своїх кордонах. В середині 2010-х років ЄС зазнав напливу біженців внаслідок громадянської війни в Сирії, в яку втрутилися сторонні сили (в першу чергу Росія, яка своїм жорстоким поведінням з місцевим населенням намагалася створити фактор тиску на ЄС і в ширшому сенсі – на Захід, з метою створити базис для переговорів щодо легітимізації анексії Криму. Цей досвід, а також багаторічні консультації всередині ЄС щодо міграційної політики, створили солідне підґрунтя для того, щоб подібна міграційна криза не завдала критичного удару європейським інституціям.

Безумовно, людський та соціальний вимір цієї війни ще потребуватиме своєї ґрунтовної оцінки. Втім міграційна політика Німеччини часто ставала об'єктом наукового дослідження. Проаналізувавши наукові публікації з даної проблематики, можна сформулювати широку багаторівневу картину еволюції міграційних процесів у німецьких землях, охоплюючи майже п'ять століть – від раннього модерну до сучасності. Дослідження Х. Шіллінга¹, С. Лакеніхт²,

¹ Schilling H. *Konfessionalisierung und Staatsinteressen*. 2007.

² Lachenicht S. *Refugees and Religious Minorities in Early Mod-*

Й. Емера³ та П. Вілсона⁴ показують зв'язок міграції з конфесіоналізацією, державним будівництвом і війнами XVI–XVII ст. Роботи Т. Бланнінга⁵ й Д. Хордера⁶ присвячені політичним потрясінням, революціям та трансформаціям імперських структур. Праці М. Марруса⁷ та Г. Алі⁸ розкривають нацистську політику перетворення міграції на інструмент расової інженерії та переслідування. Історія після 1945 року набуває іншої логіки: аналіз У. Герберта⁹ та К. Йопке¹⁰ демонструє, перехід Німеччини від індустріальної моделі залучення робочої сили до повноцінної імміграційної держави, де інтеграція стає ключовою проблемою. У працях Т. Тріадафілопулоса¹¹ та Г. Сассі¹² простежується вже сучасний вимір – гуманітарні виклики 2015 року, війна в Сирії, нова європейська міграційна архітектура та феномен українського переміщення 2020 року. У цілому, всі ці дослідження разом показують, що історія міграції в Німеччині – це постійний рух між потребою в робочій силі, релігійно-політичними конфліктами, ідеологічними катастрофами ХХ століття та сучасними гуманітарними зобов'язаннями. Вони демонструють, що ставлення до мігрантів формувалося не лінійно, а через низку зламів, де кожна епоха по-своєму переосмислювала поняття «іноземця», «прибульця» та «громадянина».

Окремі виміри проблематики німецької міграційної політики знаходили своє відображення у

ern Europe. 2017.

³ Ehmer J. *Quantifying Mobility in Early Modern Europe: The Challenge of Concepts and Data*. 2011.

⁴ Wilson P. *The Holy Roman Empire: A Thousand Years of Europe's History*. 2016.; Wilson P. *The Thirty Years War: Europe's Tragedy*. 2009.

⁵ Blanning T. C. W. *The French Revolution in Germany*. 1996.

⁶ Hoerder D. *Cultures in Contact: World Migrations in the Second Millennium*. 2002.

⁷ Marrus M. *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century*. 1985.

⁸ Aly G. «Final Solution»: *Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews*. 1999.

⁹ Herbert U. *Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland*. 2001.

¹⁰ Joppke C. *Immigration and the Nation-State*. 1999.

¹¹ Triadafilopoulos T. *Germany's Post-2015 Immigration Dilemmas* 2019.

¹² Sasse G. *War and Displacement: The Case of Ukraine*. 2020.

працях В. Броннікова¹³, Л. Костюк¹⁴, І. Гудзеляк¹⁵, К. Баші¹⁶, О. Давлетова та К. Петрової¹⁷. Дослідження українських науковців щодо міграційної політики Німеччини концентруються навколо трьох ключових напрямів: внутрішньополітичний вплив міграції, еволюція державної політики та практичні наслідки міграційних хвиль для Німеччини й України. Ці роботи розглядають Німеччину як державу, що пройшла шлях від «закритої» індустріальної моделі до складної комбінованої системи, де міграція впливає на політику, соціальну структуру, міжнародні зобов'язання та європейську інтеграцію.

Метою цієї роботи є аналіз еволюції міграційної політики Німеччини від ранньомодерного часу до сучасності, зокрема у контексті змін, спричинених масовим переміщенням українських біженців внаслідок повномасштабної російської агресії щодо України.

Німеччина є країною, історично включеною у континентальні і навіть трансконтинентальні міграційні процеси. Епоха Великого переселення народів, в якому германські племена відіграли відчутну роль, стала найбільш відомим прикладом масштабного переміщення великих мас населення. Втім сучасне «міграційне обличчя» Німеччини почало формуватися лише з епохи раннього модерну, коли епохальні зміни запустили незворотній процес переформатування всієї європейської цивілізації.

Кожна історична епоха коригувала погляди на мігрантів у німецьких землях відповідно до політичних, релігійних та економічних умов. У ранньомодерний період через роздробленість Німеччини правила поведінки з мігрантами залежали від окремих князівств і міст¹⁸. Місцеві громади контролювали право доступу для чужинців, орієнтуючись на економічну користь та безпекові мотиви. Ранньомодерний період історії міграцій у німецьких землях носив відчутно конфесійний характер, коли протестанти та католики переміщувалися

між територіями в пошуках релігійної безпеки¹⁹. Німецькі князівства приймали одних вигнанців і не приймали інших залежно від власної конфесійної орієнтації відповідно до принципу «*Cuius regio eius religio*», а міста видавали спеціальні патенти для регулювання їхнього статусу.

Дуже часто конфесійний принцип ставлення до біженців поєднувався з питанням економічної доцільності. Так, окремі протестантські правителі цілеспрямовано запрошували релігійних біженців, зокрема гугенотів, яких вважали економічно корисними²⁰. Але саме спільність віри стала головним критерієм у процесі формування локальних ідентичностей в рамках дихотомії «свій-чужий».

Після Тридцятирічної війни до конфесійного принципу додався ще й демографічний. Князі прагнули компенсувати колосальні людські втрати новими колоністами²¹. Так само як війна спричинила масштабну демографічну кризу на німецьких землях, післявоєнний період запустив грандіозні демографічні процеси. У XVIII ст. ідеї Просвітництва та економічного раціоналізму сприяли зміні фокусу ставлення до мігрантів у Німеччині; їх почали розглядати не лише через релігію, а й через професійну призму.

Французька революція та наполеонівські війни кінця XVIII – початку XIX ст. сприяли формуванню нового, політичного типу міграції²². Масовий наплив у німецькі землі біженців, що рятувалися від революційних репресій, часто спричиняв насторожене ставлення до них як до потенційних носіїв небезпечних ідей.

У XIX ст. на тлі масових міграцій за межі німецьких земель, коли німець фактично став синонімом мігранта як людини, яка шукає кращого життя²³, водночас деякі німецькі регіони приймали сезонних працівників зі Східної Європи. Ставлення до них носило суто утилітарний характер, не передбачаючи інтеграції²⁴, хоча правила регулювання міграційних процесів все ще носили локальний характер з огляду на роздробленість німецьких земель. Ситуація змінилася після 1871 р., коли об'єднана Німецька імперія почала вибудовувати загальні механізми регулювання трудової мобільності, хоча міграція до країни все ще залишалася обмеженою.

¹³ Bronnikov V. D. *Mistse marho-mihratsiinoi skladovoi u vnutrishnii politytsi Nimechchyny na pochatku XXI stolittia*. 2013.

¹⁴ Kostyuk L. *Mihratsiina polityka Nimechchyny na pochatku XXI stolittia*. 2015.

¹⁵ Hudzeliak I. I. *Heohrafiia mihratsiinykh protsesiv mizh Ukrainoiu i Nimechchynoiu*. 2012.

¹⁶ Basha K. A. *Problemnii aspekty mihratsiinoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu na prykladi Nimechchyny*. 2019.

¹⁷ Davlietov O. R. *Mihratsiina kryza u Nimechchyni protiahom 2015–2018 rr.: prychny rozpovsiudzhennia*. 2019.

¹⁸ Wilson P. *The Holy Roman Empire: A Thousand Years of Europe's History*.

¹⁹ Schilling H. *Konfessionalisierung und Staatsinteressen*.

²⁰ Lachenicht S. *Refugees and Religious Minorities in Early Modern Europe*.

²¹ Wilson P. *The Thirty Years War: Europe's Tragedy War*.

²² Blanning T. C. W. *The French Revolution in Germany*.

²³ Hoerder D. *Cultures in Contact: World Migrations in the Second Millennium*.

²⁴ Ehmer J. *Quantifying Mobility in Early Modern Europe: The Challenge of Concepts and Data*.

Перша половина ХХ ст. була позначена двома світовими війнами і, відповідно, значними міграційними процесами. В період Першої світової війни та Веймарської Німеччини (який супроводжувався ураженням останньої в політичних правах на міжнародній арені) ставлення до іноземців, поступово змінювалося в бік посилення недовіри.

Міграційна політика нацистського режиму виходила з расових концепцій, яких дотримувалося керівництво Третього Рейху. У публічній площині «чужий» став об'єктом виключення і репресій, що не має аналогів у попередніх епохах²⁵. Парадоксальним є те, що, прирікши мільйони євреїв на знищення, режим здійснив масову насильницьку міграцію «примусових робітників» з усієї окупованої нацистами Європи. З іншого боку, мільйони «фольксдойче» у 1940-х рр. рушили на Схід, а після війни змушені були повертатися назад у Німеччину, що створило додаткове міграційне напруження. Після 1945 року Німеччина зіткнулася з мільйонами переміщених осіб, що змусило її переосмислити підходи до інтеграції мігрантів²⁶.

У 1950-х рр. Німеччина пережила масштабну міграцію гастарбайтерів. Цей процес спирався на систему ротації і передбачав повернення запрошених робітників додому після закінчення дії трудового контракту. Юридичними підставами для нього слугували двосторонні договори, які ФРН уклала з Італією (1955 р.), Іспанією та Грецією (1960 р.), Туреччиною (1961 р.), Португалією (1964 р.) та соціалістичною (1968 р.). Такі ж процеси, хоча й пізніше і в меншому масштабі та з опорою на інші географічні регіони (переважно країни соцтабору) відбувалися і у Східній Німеччині.

Питання юридичного покращення статусу гастарбайтерів не відносилось до улюбленої тематики німецьких урядів (причому це в однаковій мірі стосувалося як консерваторів, так і соціал-демократів) через побоювання соціально-економічних наслідків та зростання ксенофобії всередині країни.

У 1980–1990-х роках Німеччина зіткнулася з хвилями біженців з Балкан, що посилювало суспільні дебати щодо інтеграції мігрантів²⁷. На початку 2000-х країна вперше офіційно визнала себе імміграційною державою, запровадила сучасне законодавство про громадянство та створила систему інтеграційних курсів поставивши інтеграцію у центр політики.

²⁵ Aly G. «Final Solution»: Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews.

²⁶ Marrus M. The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century.

²⁷ Joppke C. Immigration and the Nation-State.

Початок ХХІ ст. позначився політичною інституалізацією ЄС та коригуванням національних законодавств під загальноєвропейські норми. В міграційному питанні це знайшло своє відображення у концепції «європейської фортеці», коли пріоритетом стало утримання міграційних потоків поза зовнішніми кордонами Союзу, а не прийом шукачів притулку всередині нього. Вона ґрунтувалася на посиленні охорони кордонів (через Frontex), укладанні угод із третіми країнами для стримування мігрантів, запровадженні жорсткіших візових правил і практиці «екстерналізації» контролю, коли перевірка та відсів заявників переноситься за межі ЄС. Цю модель критикували за те, що вона обмежує доступ до притулку, але прихильники вважали її необхідною відповіддю на зростаючий тиск нерегульованої міграції. В Німеччині ця концепція імплемтувалася через модель «контрольованої зовнішньої оборони», що намагалася поєднати жорсткий контроль європейських кордонів із збереженням права на притулок як елемента конституційної традиції²⁸.

Після російського втручання 2015 р. у громадянську війну в Сирії Німеччина зіткнулася з масовим напливом сирійських біженців. Це змусило ЄС та німецький уряд зокрема сформувати нову гуманітарну модель прийому²⁹, яка включала в себе пріоритет гуманітарних мотивів над жорстким контролем на кордоні, прискорене надання доступу до процедури притулку, широкі соціальні гарантії для зареєстрованих біженців та акцент на інтеграційних заходах вже з початкової стадії. Це потребувало комбінації та координування федеральних, земельних і муніципальних програм із загальноєвропейськими правовими нормами. Тож на момент повномасштабної агресії Росії проти України 2022 р. Німеччина вже мала певні напрацювання в плані регулювання міграційного законодавства для вирішення проблем, викликаних кризами на кордонах ЄС.

Вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. зумовило початок масової еміграції українців за кордон. Значні масштаби еміграції загострили питання українських біженців у світі та особливо у Європі. За даними ООН, станом на 31 грудня 2023 р., у період з 24 лютого 2024 р. 6 млн. 444 тис. 800 українців³⁰ були вимушені покинути терито-

²⁸ Bendel P. Immigration Policy in the European Union. *The European Union: How Does It Work?* Oxford: Oxford University Press, 2005.

²⁹ Triadafilopoulos T. Germany's Post-2015 Immigration Dilemmas.

³⁰ Ukraine situation: Flash Update #63 05-02-2024. United Nations High Commissioner for Refugees. URL: <https://data.>

рію України і шукати прихисток в інших країнах. Закономірним є той факт, що найбільша кількість українських шукачів притулку, а саме близько 4 млн. 200 тис. (станом на кінець 2023 р.), налічується у країнах ЄС³¹. Зокрема, причиною є близьке географічне розташування, оскільки Україна межує з 4 країнами-членами ЄС, а також сприятливі умови для прийому шукачів притулку в цих країнах.

Європейська Комісія визначає ЄС «територією захисту для людей, які тікають від переслідувань або серйозної шкоди у своїй країні походження»³², базуючись на міжнародних зобов'язаннях зазначених у Женевській конвенції про захист біженців 1951 року. У 1999 р. на засіданні Європейської Ради в Тампере було розроблено Програму Тампере³³, одним з ключових пунктів якої є зобов'язання розробки спільної політики ЄС з питань притулку та міграції. Відповідно, того ж року у ЄС було засновано Загальноєвропейську систему надання притулку (CEAS), що встановлює загальні стандарти та співпрацю. Система регулюється п'ятьма законодавчими інструментами й Агентством Європейського Союзу з питань притулку (ECAA)³⁴.

У перші дні повномасштабного вторгнення Європейський Союз (ЄС) висловив солідарність з Україною, засуджуючи військову агресію РФ, і вжив заходів у відповідь на гуманітарну кризу в Україні, що виникла внаслідок російської агресії. Одним з ключових заходів ЄС стало створення сприятливих юридичних та економічних умов для набуття українцями притулку в країнах ЄС. Зокрема, 4 березня 2022 року було запущено у дію Директиву про тимчасовий захист³⁵. Тимчасовий захист є винятковим

заходом для надання негайного та тимчасового захисту. Директива визначає процедури прийняття рішень, необхідні для активації, продовження або припинення тимчасового захисту. Вона визначає права бенефіціарів тимчасового захисту на: проживання на весь термін захисту; доступ до роботи відповідно до правил, застосованих до професії, національної політики щодо ринку праці та загальних умов зайнятості; доступ до житла; доступ до соціального забезпечення або засобів до існування; доступ до медичної допомоги; доступ до освіти; можливості возз'єднання сімей за певних обставин; доступ до банківських послуг; та ін.

Важливою рисою, яку необхідно підкреслити є той факт, що за цією Директивою українці юридично отримують не статус міжнародного захисту (Asylum або статус біженця), а статус тимчасового захисту. Ці статуси мають різне нормативне регулювання, різний порядок отримання та позбавлення, різне коло осіб і сфери застосування. Основна відмінність полягає в тому, що статус біженця гарантується міжнародними конвенціями як індивідуальне право, тоді як право на тимчасовий захист є колективним і не передбачає подання індивідуальних заяв та проходження адміністративних процедур для їх розгляду. Українці можуть отримати статус тимчасового захисту у будь-якій країні ЄС, окрім Данії, у відповідності зі схемою встановленою національним законодавством країни-члена або механізмом зазначеним у Директиві³⁶. Відповідно до принципу узгодженої спільної міграційної політики, держави-члени мають право вирішувати, яким чином надавати тимчасовий захист особам, проте держави-члени не мають права вирішувати, чи надавати захист взагалі.

За даними статистичної організації Європейської Комісії Євростат, країнами, що прийняли найбільшу кількість українських біженців, є Німеччина (1 млн. 235 тис. 960), Польща (955 тис. 110), Чехія (369 тис. 330)³⁷. З цієї причини доречним є більш

unhcr.org/en/documents/details/106476 (Дата звернення: 06.02.2024).

³¹ Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data. https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYTPSM

³² Common European Asylum System. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_en

³³ Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency conclusions. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

³⁴ Migration and Home Affairs. Agencies. European Commission. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/agencies_en#ecl-inpage-788

³⁵ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>; Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning

of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. Council of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=0-J%3AL%3A2022%3A071%3ATOC

³⁶ Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. Council of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=0-J%3AL%3A2022%3A071%3ATOC

³⁷ Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data. https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYTPSM

детальний аналіз застосування німецького досвіду щодо запровадження схем тимчасового захисту.

Загалом, за даними Федерального відомства статистики Німеччини, у 2022 р. у Німеччині було зареєстровано близько 1 млн 98 тис. іммігрантів з України³⁸. Сальдо імміграції з України становило 960 тис. осіб. Пік приросту відбувся влітку 2022, після цього тенденція зростала, але повільними темпами. На кінець 2023, за даними Євростату кількість українських імігрантів становила 1 млн. 235 тис. 960 осіб.

У Німеччині з 2005 р. прийнято Закон про проживання, працевлаштування та інтеграцію іноземців на федеральній території (Aufenthaltsgesetz)³⁹, який є правовою основою для в'їзду, виїзду та перебування іноземців у Німеччині. У Законі містяться 107 параграфів, але релевантним до питання стосовно механізму тимчасового захисту є 24 параграф «Дозвіл на проживання для тимчасового захисту». Згідно з параграфом 24, іноземець, якому надано тимчасовий захист на підставі рішення Ради Європейського Союзу відповідно до Директиви 2001/55/ЄС, отримує дозвіл на проживання на термін тимчасового захисту, визначений директивою. Рішення про імплементацію параграфу 24 було прийнято урядом Німеччини 14 березня 2022 р.⁴⁰. Відповідний документ про реалізацію рішення було опубліковано того ж дня з додатковими пунктами у документі від 14 квітня 2022 р.⁴¹. Обидва документи про імплементацію рішення щодо активації параграфу 24 визначають у деталях, які особи мають право на отримання тимчасового захисту (наприклад, цей статус можуть отримати не тільки громадяни України, але і громадяни третіх країн, які проживали на території України до

початку повномасштабного вторгнення, за умов, що вони не будуть у безпеці, якщо повернуться до своїх країн походження); процедуру подання заяви на отримання тимчасового захисту; визначають право бенефіціарів тимчасового захисту на працевлаштування та доступ до інтеграційних курсів. Підкреслюється, що активація механізму тимчасового захисту не виключає можливості подання українськими шукачами притулку заяви на отримання міжнародного захисту (Asylum) та отримання посвідки на проживання іншого типу.

На даному етапі у німецькій законодавчій системі Закон про проживання, працевлаштування та інтеграцію іноземців на федеральній території (Aufenthaltsgesetz), Рішення про імплементацію від 14 березня 2022 р. і від 14 квітня 2022 р. є ключовими документами, що регулюють умови прийому, перебування та позбавлення тимчасового статусу українських шукачів притулку.

Таким чином, відповідно до 24 параграфу Закону про проживання і рішень про його імплементацію українці зі статусом тимчасового захисту мають право на: працевлаштування; соціальні виплати та медичне обслуговування; возз'єднання сім'ї; інтеграційну та мовну підтримку.

Доволі сприятливими для українських шукачів притулку є соціальні пільги, якими вони можуть користуватися у Німеччині. З 1 червня 2022 року біженці з України мають право на пільги відповідно до Соціального кодексу (Sozialgesetzbuch II), як і всі громадяни Німеччини. Зокрема Соціальним кодексом передбачено, що працездатні безробітні особи можуть отримувати базову матеріальну допомогу або базове забезпечення у старості та на випадок непрацездатності. Оскільки українці зі статусом тимчасового захисту отримують допомогу відповідно до Соціального кодексу, а не Закону про пільги шукачів притулку, вони отримують вищі щомісячні суми грошей (в середньому 500 євро у місяць на 1 особу), а також додаткові пільги для самотніх батьків і вагітних жінок. Базова матеріальна допомога передбачає, окрім грошових виплат, ще кошти для виплати орендної плати за житло, а також оплату медичного страхування, тому українці мають право на безкоштовне лікування у разі хвороби. Окрім того, українці мають доступ до служб працевлаштування та консультацій Федерального агентства зайнятості. За даними Федерального агентства зайнятості, станом на кінець 2023 р. кількість зареєстрованих українців, які мають право на отримання базової матеріальної допомоги становить 703 тис. Важливо відзначити, що загальна кількість зареєстрованих працездат-

org/10.2908/MIGR_ASYTPSM

³⁸ Gesellschaft. Bevölkerung. URL: https://www.destatis.de/DE/Im-Fokus/Ukraine/Gesellschaft/_inhalt.html

³⁹ Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/index.html

⁴⁰ Umsetzung des Durchführungsbeschlusses des Rates zur Feststellung des Bestehens eines Massenzustroms im Sinne des Artikels 5 der Richtlinie 2001/55/EG und zur Einführung eines vorübergehenden Schutzes. Bundesministerium des Innern und für Heimat. 14.03.2022. URL: https://www.nds-fluerat.org/wp-content/uploads/2022/03/BMI_Hinweise_Umsetzung_%C2%A724_14-03-2022.pdf

⁴¹ Umsetzung des Durchführungsbeschlusses des Rates zur Feststellung des Bestehens eines Massenzustroms im Sinne des Artikels 5 der Richtlinie 2001/55/EG und zur Einführung eines vorübergehenden Schutzes. Bundesministerium des Innern und für Heimat. 14.04.2022. URL: https://www.nds-fluerat.org/wp-content/uploads/2022/04/BMI_2.Laenderschreiben_Umsetzung-24-UKR_20220414-1.pdf

них осіб з українським громадянством становить 514 тис., серед яких 486 тис. мають право на отримання базової матеріальної допомоги⁴².

За даними звіту Управління преси та інформації Федерального уряду, загалом уряд Німеччини витратив 8,9 млрд євро⁴³ на потреби українських іммігрантів зі статусом тимчасового захисту, включаючи базову матеріальну допомогу для осіб без роботи, недієздатних осіб, і осіб, які досягли граничного віку. Окрім базової фінансової допомоги, включаються кошти на розміщення та опалення. Додаткові послуги доступні для певних потреб (первинне спорядження, одяг під час вагітності та пологів) та для осіб віком до 25 років (Kindergeld).

Ми можемо відзначити достатній рівень інтеграції українців у німецькому суспільстві. За даними звіту DIW Wochenbericht у 2023 р., 44 % українських іммігрантів зі статусом тимчасового захисту виявляють бажання залишитися в Німеччині назавжди або на тривалий термін, 75 % відвідують інтеграційні курси, 18 % є працевлаштованими, а з інших понад дві третини хочуть зробити це негайно або протягом наступного року, майже всі діти та молодь серед біженців – шкільного віку відвідують загальноосвітню або професійно-технічну школу в Німеччині⁴⁴.

З 2022 р. у німецьких ЗМІ доволі часто відзначалося, що українські іммігранти є хорошим потенціалом робочої сили у Німеччині, який здатний покращити та стабілізувати ситуацію на німецькому ринку праці, що українська імміграція має соціальні переваги для Німеччини. Федеральний уряд Німеччини в цілому відзначав позитивну тенденцію у рівні інтеграції українців та підкреслював, що активно сприяє залученню українців до німецького ринку праці, враховуючи досвід міграційної кризи 2015 р.⁴⁵. У 2023 р. діючий Феде-

ральний міністр праці Губертус Гайль заявив про намір швидше працевлаштувати українських біженців у Німеччині. Для цього він запропонував, щоб компанії брали на роботу українців навіть без хорошого знання німецької – і покладається на подальше навчання та кращу підтримку з боку центрів зайнятості⁴⁶. Проте, з кінця 2023 р. дедалі більше у німецьких ЗМІ починають фігурувати заголовки про те, що інтеграція українців на німецькій ринку праці відбувається повільними темпами, не так, як в інших країнах ЄС. Аргументами в підтримку цього є те, що рівень соціального забезпечення українських іммігрантів в Німеччині не стимулює українців починати працювати. На відміну від Польщі, де українці отримують лише одноразову фінансову допомогу у порівняно невеликому обсязі, і відповідно змушені самостійно забезпечувати усі свої витрати, тому рівень зайнятості українців становить 65 %. На думку німецьких політологів, саме це сприяє економічним перевагам від українських іммігрантів для Польщі, оскільки від українців бюджет Польщі матиме більше податкових надходжень, ніж витрат⁴⁷.

В цілому, перебування українських іммігрантів зі статусом тимчасового захисту викликає багато дискусій всередині німецького суспільства і стає наріжним каменем всередині уряду у питаннях соціально-економічної політики. Наприклад, на початку 2024 р. у найбільших німецьких новинних виданнях таких, як Focus Online, Der Westen, Blick, активно поширювалася історія про українську родину, яка отримувала у Німеччині соціальні виплати при тому проживаючи в Україні, що фактично кваліфікується як шахрайство⁴⁸. Ця подія знову підняла питання стосовно доцільності продовження соціальних виплат для українських іммігрантів.

Таким чином, міграційна політика Німеччини від періоду раннього модерну пройшла декілька послідовних етапів. В ранньомодерний період

⁴² Berichterstattung zu den Auswirkungen der Fluchtmigration aus der Ukraine auf den deutschen Arbeitsmarkt und die Grundversicherung für Arbeitsuchende. Bundesagentur für Arbeit. URL: https://statistik.arbeitsagentur.de/DE/Statistischer-Content/Statistiken/Themen-im-Fokus/Ukraine-Krieg/Generische-Publikationen/Hintergrundinfo-Berichterstattung-Ukraine.pdf?__blob=publicationFile

⁴³ Bilaterale Unterstützungsleistungen der Bundesregierung für die Ukraine und Menschen aus der Ukraine. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. URL: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/2008726/2201464/a92e2d389604106e05f06fe0162a5ea1/2023-07-11-liste-ukr-bilaterale-hilfe-data.pdf?download=1>

⁴⁴ Geflüchtete aus der Ukraine: Knapp die Hälfte beabsichtigt längerfristig in Deutschland zu bleiben. DIW Berlin. URL: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.877240.de/23-28.pdf

⁴⁵ Gut angekommen auf dem Arbeitsmarkt. Bundesregierung. URL: [<men/arbeits-und-soziales/ukrainische-gefluechtete-arbeitsmarkt-2166832>](https://www.bundesregierung.de/breg-de/the-</p>
</div>
<div data-bbox=)

⁴⁶ Hubertus Heil will ukrainische Geflüchtete schneller in Arbeit bringen. Zeit Online. URL: <https://www.zeit.de/arbeits/2023-10/gefluechtete-ukraine-bundesarbeitsminister-hubertus-heil-weiterbildung-deutschkenntnisse>

⁴⁷ Warum arbeiten bei uns nur so wenige Ukrainer? Bild. URL: <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/nur-jeder-vierte-hat-einen-job-warum-arbeiten-bei-uns-nur-so-wenige-ukraener-87032940.bild.html>

⁴⁸ Ukrainische Familie lebte in der Heimat und kassierte 40.000 Euro Bürgergeld. Focus Online. URL: https://www.focus.de/finanzen/behoerden-wussten-von-nichts-ukrainische-familie-lebte-in-ihrer-heimat-und-kassierte-40-000-euro-buergergeld_id_259650554.html

вона носила переважно конфесійний характер, коли окремі німецькі землі приймали переселенців на основі їхньої релігійної ідентичності. На етапі XVIII–XIX ст. причини міграції перейшли у політичну площину. Період XX ст. характеризується переважанням трудової міграції, куди відноситься як примусове переміщення гастарбайтерів під час Другої світової війни, так і трудова міграція в період відновлення індустріального потенціалу ФРН та НДР. Нарешті, XXI ст. можна позначити як період гуманітарних міграцій, коли, внаслідок конфліктів у Сирії та України Німеччині довелося приймати велику кількість біженців від війни. Причому, якщо перші два періоди характеризуються слабким регулюванням міграційних потоків (або його відсутністю взагалі), то трудова та гуманітарна міграція вже мали та мають своїм наслідком значну корекцію як європейського, так і німецького правового поля.

Після початку повномасштабної фази російської агресії проти України, саме Німеччина стала

тією країною, яка прийняла найбільшу (порівняно з іншими країнами ЄС) кількість українських громадян. До українців було застосовано механізм тимчасового захисту, передбачений Директивою ЄС від 2001 р., особливістю якого є надання захисту громадянам України не на індивідуальній основі, а колективно, що позбавляє останніх необхідності проходження довгих адміністративних процедур. Цей статус надає право на працевлаштування; соціальні виплати та медичне обслуговування; воз'єднання сім'ї; інтеграційну та мовну підтримку. При цьому спостерігачі відзначають високий рівень адаптивності українців до німецького соціального середовища, що позитивно впливає на стан ринку праці у Німеччині. Тим не менш, питання розміщення в Німеччині громадян України, що тимчасово втекли від війни, залишається дискусійним для місцевого суспільства. Втім питання наслідків цього процесу для обох країн ще потребує окремого додаткового розгляду.

References

- Aly G. «Final Solution»: Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews. London : Arnold, 1999. VIII, 305 p.
- Basha K.A. Problemni aspekty mihratsiinoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu na prykladi Nimechchyny / K. A. Basha. Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava. 2019. № 70. S. 245–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2019_70_30.
- Bendel P. Immigration Policy in the European Union. *The European Union: How Does It Work?* Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data. DOI: https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYTPSM.
- Berichterstattung zu den Auswirkungen der Fluchtmigration aus der Ukraine auf den deutschen Arbeitsmarkt und die Grundsicherung für Arbeitsuchende. Bundesagentur für Arbeit. URL: https://statistik.arbeitsagentur.de/DE/Statischer-Content/Statistiken/Themen-im-Fokus/Ukraine-Krieg/Generische-Publikationen/Hintergrundinfo-Berichterstattung-Ukraine.pdf?__blob=publicationFile.
- Bilaterale Unterstützungsleistungen der Bundesregierung für die Ukraine und Menschen aus der Ukraine. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. URL: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/2008726/2201464/a92e2d389604106e05f06fe0162a5ea1/2023-07-11-liste-ukr-bilaterale-hilfe-data.pdf?download=1>
- Bronnikov V.D. Mistse marho-mihratsiinoi skladovoi u vnutrishnii politytsi Nimechchyny na pochatku XXI stolittia / V. D. Bronnikov, O. V. Nefedova. Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Ser. : Politolohiia. 2013. T. 212, Vyp. 200. S. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2013_212_200_10.
- Common European Asylum System. URL : https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_en.
- Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>.
- Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. Council of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC.
- Davlietov O. R. Mihratsiina kryza u Nimechchyni protiahom 2015–2018 rr.: prychny rozpovsiudzhennia / O. R. Davlietov, K. O. Petrova. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». 2019. № 5(1). S. 37–39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_5\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_5(1)_9).

- Ehmer J. Quantifying Mobility in Early Modern Europe: The Challenge of Concepts and Data. *Journal of Global History*. 2011. Vol. 6, № 2. P. 327–338. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1740022811000301>.
- Geflüchtete aus der Ukraine: Knapp die Hälfte beabsichtigt längerfristig in Deutschland zu bleiben. DIW Berlin. URL: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.877240.de/23-28.pdf.
- Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/index.html.
- Gesellschaft. Bevölkerung. URL: https://www.destatis.de/DE/Im-Fokus/Ukraine/Gesellschaft/_inhalt.html.
- Gut angekommen auf dem Arbeitsmarkt. Bundesregierung. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/arbeit-und-soziales/ukrainische-gefluechtete-arbeitsmarkt-2166832>.
- Herbert U. Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland: Saisonarbeiter, Zwangsarbeiter, Gastarbeiter, Flüchtlinge. München : C. H. Beck, 2001. 442 S.
- Hoerder D. Cultures in Contact: World Migrations in the Second Millennium. Durham, NC : Duke University Press, 2002. XXII, 779 p.
- Hubertus Heil will ukrainische Geflüchtete schneller in Arbeit bringen. Zeit Online. URL: <https://www.zeit.de/arbeit/2023-10/gefluechtete-ukraine-bundesarbeitsminister-hubertus-heil-weiterbildung-deutschkenntnisse>
- Hudzeliak I. I. Heohrafiia mihratsiinykh protsesiv mizh Ukrainoiu i Nimechchynoiu / I. I. Hudzeliak. Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Heohrafichni nauky. 2012. № 18. S. 80–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnug_2012_18_16
- Joppke C. Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain. Oxford : Oxford University Press, 1999. VIII, 356 p.
- Kostiuk L. Mhratsiina polityka Nimechchyny na pochatku XXI stolittia / L. Kostiuk. Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats.. Seriya : Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny. 2015. Vyp. 16(1). S. 168–173. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2015_16\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2015_16(1)_19)
- Lachenicht S. Refugees and Religious Minorities in Early Modern Europe. *Journal of Refugee Studies*. 2017. Vol. 30, № 2. P. 261–281. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/few015>.
- Marrus M. The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century. New York; Oxford : Oxford University Press, 1985. XII, 414 p.
- Migration and Home Affairs. Agencies. European Commission. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/agencies_en#ecl-inpage-788
- Sasse G. War and Displacement: The Case of Ukraine. *Europe-Asia Studies*. 2020. Vol. 72, № 3. P. 347–353. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1728087>.
- Schilling H. Konfessionalisierung und Staatsinteressen. Paderborn–München–Wien–Zürich: Ferdinand Schöningh, 2007. 684 p.
- Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency conclusions. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
- Triadafilopoulos T. Germany's Post-2015 Immigration Dilemmas. *Current History*. 2019. Vol. 118, № 806. P. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.1525/curh.2019.118.806.108>.
- Ukraine situation: Flash Update #63 05-02-2024. United Nations High Commissioner for Refugees. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106476> (Дата звернення: 06.02.2024).
- Ukrainische Familie lebte in der Heimat und kassierte 40.000 Euro Bürgergeld. Focus Online. URL: https://www.focus.de/finanzen/behoerden-wussten-von-nichts-ukrainische-familie-lebte-in-ihrer-heimat-und-kassierte-40-000-euro-buergergeld_id_259650554.html
- Umsetzung des Durchführungsbeschlusses des Rates zur Feststellung des Bestehens eines Massenzustroms im Sinne des Artikels 5 der Richtlinie 2001/55/EG und zur Einführung eines vorübergehenden Schutzes. Bundesministerium des Innern und für Heimat. 14.03.2022. URL: https://www.nds-fluerat.org/wp-content/uploads/2022/03/BMI_Hinweise_Umsetzung_%C2%A724_14-03-2022.pdf
- Umsetzung des Durchführungsbeschlusses des Rates zur Feststellung des Bestehens eines Massenzustroms im Sinne des Artikels 5 der Richtlinie 2001/55/EG und zur Einführung eines vorübergehenden Schutzes. Bundesministerium des Innern und für Heimat. 14.04.2022. URL: https://www.nds-fluerat.org/wp-content/uploads/2022/04/BMI_2_Laenderschreiben_Umsetzung-24-UKR_20220414-1.pdf
- Warum arbeiten bei uns nur so wenige Ukrainer? Bild. URL: <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/nur-jeder-vierte-hat-einen-job-warum-arbeiten-bei-uns-nur-so-wenige-ukrainer-87032940.bild.html>
- Wilson P. The Thirty Years War: Europe's Tragedy. Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard University Press, 2009. XXII, 997 p.
- Wilson P. The Holy Roman Empire: A Thousand Years of Europe's History. London : Allen Lane, 2016. 1008 p.